

*Adolfo Suárez
en de Transitie*

Willem Peeters

Adolfo Suárez en de Transitie

De omvorming van het franquistische politieke bestel van binnenuit - de zogeheten Transitie - werd na de dood van dictator Franco door zeer velen als een onmogelijkheid gezien, als de kwadratuur van de cirkel. Toch gebeurde het. Onder leiding van Adolfo Suárez - in 1976 door koning Juan Carlos I tot premier benoemd - werd het onmogelijke gepresteerd. Twee jaar later lag er een grondwet die de basis vormde voor het moderne, democratische Spanje.

Een geboren premier

Een maand nadat generaal Sanjurjo zijn opstand tegen het republikeinse bewind van premier Manuel Azaña zag mislukken, werd op 25 september 1932 Adolfo Suárez geboren in het dorp Cebreros nabij de stad Ávila. Hij was het eerste kind van Hipólito Suárez Guerra en Herminia González Prados, een echtpaar waarvan de man republikeinse sympathieën had en de vrouw door en door katholiek was. Bij het uitbreken van de Spaanse Burgeroorlog in juli 1936 woonde de familie Suárez in de provinciale hoofdstad Ávila waar de militaire opstandelingen jacht

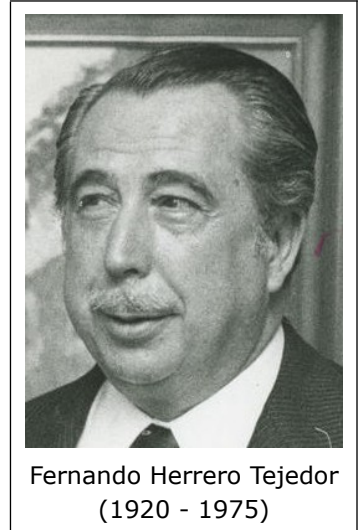

Adolfo Suárez in 1978
Foto: Gobierno de España

begonnen te maken op republikeinsgezinden. Adolfo herinnerde zich later zijn familie als in tweeën gespleten zoals zo vaak het geval was in die tijd en wat door de Burgeroorlog zo vreselijk werd geaccentueerd. Pólo, zoals Adolfo's vader werd genoemd, verloor nooit zijn republikeinse neigingen en bracht die op een of andere manier over op zijn oudste zoon die toen al blijk gaf van politieke ambitie. Pólo vertelde later dat Adolfo op zeer jonge leeftijd hem had gezegd: 'Papa, ooit zal ik de leider van de regering zijn'. Maar dat hij aan de macht zou komen leek toen erg ver weg, want zijn studieresultaten waren weinigbelovend. In 1954 sloot hij zonder enige glans zijn studie rechten af aan de universiteit van Salamanca. Overtuigd katholiek als hij was trad Adolfo toe tot *Acción Católica* (Katholiek Actie), een rooms-katholieke lekenorganisatie, geïnitieerd door paus Pius XI die bedoeld was om secularisatie te bestrijden. Hij richtte een jongerenvereniging op en onderscheidde zich in de provincie als kundig redenaar en pleitbezorger van het rooms-katholieke geloof. Het waren de gelovige jongeren van destijds waarvan Suárez jaren later aangaf dat zij 'een beetje kritisch stonden ten opzichte van het toenmalige regeringsstelsel'.

In dienst van de falangisten

Na een ruzie met zijn vader die naar Madrid vertrok, zag Adolfo zich genoodzaakt een baan te vinden. En een kans daarop bood zich aan met de komst van een nieuwe burgerlijke gouverneur van de provincie Ávila in de persoon van Fernando Herrero Tejedor, surnumerair lid van de uit 1928 daterende Opus Dei, die tevens de functie bekleedde van provinciaal hoofd van de franquistische eenheidspartij: *El Movimiento* (de Beweging). Herrero zag in Suárez de ideale kandidaat voor de rol van secretaris. Adolfo ontpopte zich als een vrome, sobere, welhaast ascetische persoonlijkheid met daadkracht en die voldeed aan het ideaal uit de tijd van de christelijke kruistochten: 'half monnik, half soldaat'. Maar het was van korte duur, want nog geen jaar later vertrok Herrero naar een andere plaats, Suárez werkloos achterlatend. Noodgedwongen verzoende Adolfo zich met zijn vader en richtte met diens hulp een procureurschap op in de hoofdstad. Maar het ook dat ging mis. Adolfo verdacht zijn vader van kuiperijen en verliet na een heftige scene zijn kantoor. In afwachting van betere tijden onderhield hij zich met diverse losse baantjes en tijdens de weekenden bezocht hij zijn vriendin Amparo Illena Elortegui, op wie hij voor het leven verliefd was geraakt tijdens een bezoek aan een stierengevecht. Om zijn pension te kunnen betalen, vroeg Adolfo aan een oom van Amparo een lening van 150.000 pesetas, maar dat bleek niet nodig. Opnieuw was het Fernando Herrero die de jonge Suárez kansen bood. Herrero werd in een hoge functie benoemd bij het secretariaat van de Movimiento en had goede contacten met de hoogste baas ervan, José Solís die de titel Ministro-secretario general voerde, wat inhield dat hij als plaatsvervanger optrad van de eigenlijke chef, dictator Francisco Franco. Solís maakte in die functie deel uit van het kabinet. Op 26 jarige leeftijd trad Adolfo in dienst bij het secretariaat en kreeg hij alle kans om niet alleen kennis te maken met de gerontocratie van de franquistische beweging, maar ook met meer verlichte geesten zoals Eduardo Navarro, rector van het Colegio Mayor Francisco Franco die Adolfo gratis logies aanbood. Er werkten daar meer jongeren - veelal verbonden aan Sindicato Español Universitario (SEU), een studentenorganisatie, ooit opgericht op initiatief van de falangist José Primo de Rivera, die tijdens de dictatuur van Franco de enige toegestane universitaire organisatie was en veel invloed had.

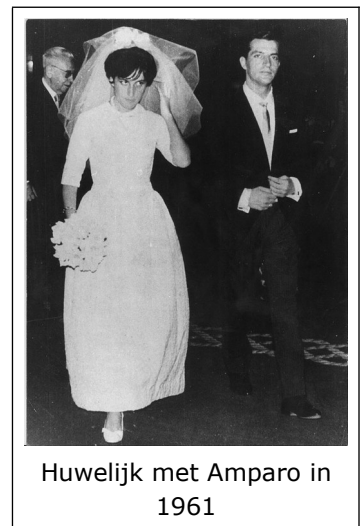
Fernando Herrero Tejedor
(1920 - 1975)

Het waren deze jongeren, de protagonisten van de toekomst, die hun trouw aan Caudillo Franco probeerden te combineren met de drang om dingen te veranderen. Met hen haalde de Movimiento het paard van Troje binnen.

Onderdeel van de macht

Tegen het eind van de jaren vijftig benoemde Franco een aantal technocraten op hoge posten om de verstarde economie vlot te trekken. Een van de belangrijkste figuren onder hen was Laureano López Rodó, jurist en hoogleraar aan de universiteit van Santiago. Hij was lid van Opus Dei en werd in 1956 benoemd als secretaris-generaal van de sector techniek binnen de *Presidencia* (het coördinerend ministerie, vergelijkbaar met Algemene Zaken zoals wij dat kennen, maar met een zware politieke lading) dat onder leiding stond van admiraal Luis Carrero Blanco, een vertrouweling van Franco.

Een half jaar na zijn huwelijk met Amparo, dat plaatsvond op 15 juli 1961, kreeg Adolfo Suárez een nieuwe betrekking als assistent van zijn vriend Rafael Ansón die hoofd was van de afdeling Public Relations binnen de *Presidencia*, waarmee hij dichterbij kwam van Rodó. Medio 1964 betrok *Televisión Española* (TVE) een nieuw onderkomen in het Prado del Rey, gelegen in een westelijke buitenwijk van Madrid, waar splinternieuwe, moderne apparatuur werd geplaatst. De Movimiento zag het belang in van de nieuwe media. Hoofd van TVE werd de 35 jarige Jesús Aparicio Bernal, afkomstig uit de falangistische SEU en Suárez, gedropt vanuit de kringen rond Rodó, werd in 1965 benoemd tot programmadirecteur. Als zodanig genoot hij een maandelijks inkomen van meer dan 20.000 pesetas (ongeveer 600 euro, een hoog bedrag in die tijd). De benoeming van Suárez kan gezien worden als een teken van toenemende invloed die de technocraten onder aanvoering van het tandem Carrero-Rodó verwierven in het staatsapparaat. En het was wijd en zijd bekend dat Adolfo Suárez goed bevriend was geraakt met Rodó met wie hij tenniste en dat hij regelmatig sprak met Carrero die in de schaduw van Franco de lakens uitdeelde.

In december 1966 werd per referendum een nieuwe wet met betrekking tot de inrichting van de staat aangenomen. Eén van de uitvloeisels daarvan was de creatie van een nieuwe politieke functionaris: de gekozen procureur. Elke provincie kon twee procureurs kiezen die werden afgevaardigd naar de Cortes (het parlement). De verkiezingen voor de procureurs vond plaats op 10 oktober 1967 en een van de kandidaten in de provincie Ávila was Adolfo Suárez die als programmadirecteur van de TVE alles uit de kast haalde om de betekenis van deze verkiezingen voor het voetlicht te halen. En in Ávila wist natuurlijk iedereen wie daarvoor verantwoordelijk was. Suárez eindigde op de derde plaats, maar na een hertelling die hoogst waarschijnlijk was gemanipuleerd door Adolfo's beschermheer Herreo Tejedor, bleek Adolfo toch tweede te zijn geworden. De inauguratie vond plaats in november ten overstaan van het staatshoofd Franco, waarbij de gekozenen trouw zwoeren in naam van God en het heilige evangelie, aan de Movimiento en de staatswetten. Drie uit Noord-Afrika afkomstige procureurs zwoeren op de Koran.

Gouverneur van Segovia

Nog geen half jaar daarna ging een vurige wens van Adolfo in vervulling: de benoeming tot gouverneur van de provincie Segovia. Een lokaal dagblad gaf in een uitvoerig verslag van de plechtige inhuldiging een overzicht van Suárez' carrière waarbij voor het eerst zijn promotie in de rechten werd gemoreerd. Dat was uit de duim gezogen, maar in de toekomst figureerde de doctorstitel menigmaal op het CV van de toekomstige premier. Zijn inaugurele rede besloot Suárez met een adhesieverklaring aan het staatshoofd en verklaarde hij dat hij diens vertrouwen niet zou beschamen. Vervolgens legde hij een niet aflatende ijver aan de dag om voor zijn provincie het maximale uit het vuur te slepen. Zijn eerste, korte persoonlijke ontmoeting met Franco vond plaats toen de Caudillo de spoorweg Madrid-Burgos opende. 'Hoe gaat het met u, Suárez?' vroeg Franco, waarop de jonge gouverneur ten antwoord gaf dat hij niet wist wat hij daarop moest zeggen, behalve dat hij zich afvroeg of de inwoners van Segovia zich al dan niet tweederangs burgers voelden. Dat antwoord intrigeerde de Caudillo, wat hem ertoe bewoog om Suárez begin 1969 in audiëntie te ontvangen in het paleis El Pardo, de residentie van de dictator. Daar legde Adolfo uit aan Franco dat Segovia een belangrijke rol kon vervullen als opvanggebied voor de het door congestie geplaagde Madrid, een idee dat perfect paste in het net aangenomen ontwikkelingsplan dat de volledige steun genoot van de Caudillo.

Laureano López Rodó
1920 - 2000

Aan de verantwoordelijke minister, Laureano López Ródo, gaf Franco te kennen dat hij zoveel mogelijk tegemoet moest komen aan de wensen van Suárez. Het concrete resultaat was de toekenning van tien miljoen pesetas voor de aanleg van een ruraal telefoonnetwerk.

Als onderdeel van het centrum van de macht had Suárez alle gelegenheid de ontwikkelingen binnen het dictatoriale systeem te volgen en tot zijn genoegen constateerde hij dat die parallel liepen aan de door hem gewenste route, die naar

een monarchie, waarvan Juan Carlos van Bourbon koning zou worden. Juan Carlos was de kleinzoon van Alfonso XIII die in 1931 bij het ontstaan van de Tweede Spaanse republiek in ballingschap ging en in 1941 overleed. Vanaf dat moment eiste Alfonso's zoon, Juan van Bourbon, de troon op, maar Franco dacht er niet aan hem tot zijn opvolger te benoemen en koos voor de kleinzoon, prins Juan Carlos. De dictator haalde de prins uit het ballingsoord van zijn vader in Portugal naar Spanje en gaf hem een opvoeding in franquistisch-militaire traditie.

Vriendschap met toekomstig koning Juan Carlos I

Juan Carlos was zes jaar jonger dan Adolfo Suárez en in 1962 gehuwd met prinses Sofia van Griekenland. Eind 1968 brachten de families van het prinselijk echtpaar kerst en de jaarwisseling door in de koninklijke residentie, het paleis *Zarzuela* te Madrid. Het gezelschap besloot een bezoek te brengen aan de monumentale stad Segovia en natuurlijk liep gouverneur Suárez zich het vuur uit de sloffen om een perfecte ontvangst te verzorgen. De prins en zijn toekomstige premier ontmoetten elkaar bij die gelegenheid voor het eerst en vanaf dat moment ontstond er tussen die twee een hechte vriendschap. Voor Juan Carlos betekende deze vriendschap een verademing, gewend als hij was te verkeren tussen de gerontocraten waarmee hij voortdurend omringd werd. Beide jonge mannen wisselden ideeën uit over een mogelijke toekomst en naar het schijnt heeft Suárez de prins ooit een routekaart gegeven die van het autocratische systeem kon leiden naar een democratie.

Vanaf dat moment liep voor de familie Suárez alles op rolletjes. Adolfo kreeg steeds meer zelfvertrouwen wist om te gaan met het spanningsveld waarin hij verkeerde als bestuurder in een provinciestad in relatie tot het oppermachtige regime. Regelmatig ontmoette hij de prins en viste op forel met Laureano Rodó. Het was Rodó die hem na een dagje vissen bij het ontbijt, waaraan ook toenmalig president van het Hooggerechtshof, Adolfo's beschermheer Fernando Herreo Tejedor aanschoof, mededeelde dat Franco nu elk moment officieel bekend kon maken wie hij als zijn opvolger zag. Dat gebeurde op 22 juli 1969 waarbij de Cortes het besluit van Franco om Juan Carlos te benoemen als toekomstig staatshoofd bekrachtigde. Geen gemakkelijk moment voor Juan Carlos, die daarmee zijn vader de voet dwarszette, maar de loyaliteit aan zijn vaderland - de Patria - betekende alles voor de prins.

De affaire Matesa en de strijd om de macht

Daags na de bekendmaking van Franco barstte een enorm schandaal los veroorzaakt door de firma Matesa die via exportfraude een paar miljard pesetas het land uit had gesmokkeld. De franquistische pers legde een deel van de verantwoordelijkheid voor dit schandaal bij overheidsfunctionarissen die relaties onderhielden met het bedrijf en

Manuel Fraga Iribarne
1922 - 2012
Foto: Gobierno de España

die afkomstig waren uit de kring van de technocraten. In het kabinet liep de spanning tussen de franquisten en technocraten hoog op, ook al omdat het 'biologische moment' (het overlijden van Franco) nabij scheen en beide partijen hun messen begonnen te slijpen. De reactie van Franco was voor velen een verrassing. Geadviseerd door Carrero Blanco ontsloeg hij enkele franquistische diehards (de zogeheten blauwhemden), waaronder Solís, die betrokken waren geweest bij het aan het licht brengen van de Matesa affaire maar handhaafde het smaldeel der technocraten. Wie in de slipstream van dit alles ook zijn baan kwijtraakte, was

minister van Informatie en Toerisme, Manuel Fraga Iribarne. Op het lijstje van de nieuwe vicepremier Carrero Blanco stond naar het schijnt de naam van Adolfo Suárez als opvolger van Fraga, maar de keuze viel op Alfredo Sánchez Bella, iemand van de oude garde. Voor Suárez een deceptie, maar een pleister op de wonde was het aanbod om directeur-generaal te worden van de Radiotelevisión (RTVE), een aanbod dat van hogerhand kwam en waarin zowel Carrero als Juan Carlos een rol speelden.

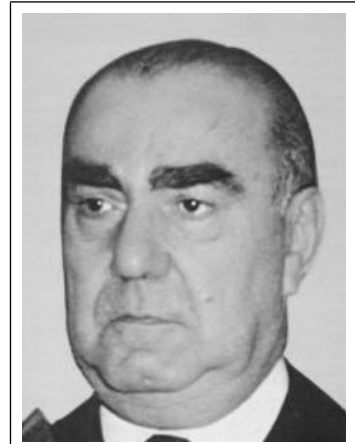
Deze functie bood Suárez volop gelegenheid om ervaring op te doen met het medium van de toekomst en gaf hem ook ruimte om het imago van Juan Carlos als toekomstig staatshoofd te propageren. De prins schuwde de publiciteit niet en nam nogal wat risico's door in een interview met de New York Times in februari 1970 openlijk zijn voorkeur voor een monarchie naar democratische snit uit te spreken, maar tegelijkertijd erkende niet te weten hoe dat zonder brokken gerealiseerd zou kunnen worden vanuit het bestaande dictatoriale systeem. In elk geval - aldus de New York Times - zag de prins geen mogelijkheid om zonder democratie zijn positie als koning te kunnen consolideren.

Eind 1971 liepen de spanningen tussen de blauwhemden en technocraten opnieuw op ten gevolge van het huwelijk van de neef van de prins, Alfonso van Bourbon-Dampierre, met een kleinkind van Franco: Carmen Martínez-Bordiu. Deze echtverbintenis wekte onder de leden van de oude 'hofhouding' van Franco de verwachting dat de dictator wel eens van mening zou kunnen veranderen over zijn opvolging ten gunste van zijn kleindochter. De bruiloft vond plaats in de kapel van het paleis El Pardo, de residentie van Franco en vanuit het Pardopaleis werd Suárez onder druk gezet om het gebeuren in zijn geheel uit te zenden. Dat weigerde Adolfo onder aanbieding van zijn ontslag aan zijn baas, minister Sánchez Bella. Daarmee werd de vraag waar de loyaliteiten lagen van de RTVE manifest: primair aan de bewoners van El Pardo of aan die van paleis Zarzuela? Met het vertrek van Suárez sloeg de balans voorlopig door naar het Pardo.

Nadat Juan Carlos aan Franco uitdrukkelijk garanties had gevraagd met betrekking tot het koningschap, besloot de oude dictator begin juni 1973 de in hemzelf verenigde functies van staatshoofd en die van regeringsleider te scheiden en benoemde hij Carrero Blanco tot premier die binnen enkele dagen een kabinet geformeerd had waarin Rodó de post van Buitenlandse Zaken bekleedde - waardoor diens invloed overigens verminderde - en die de goedkeuring kon wegdragen van Juan Carlos. Bij het zien van de lijst van bewindslieden merkte de prins op dat hij de naam van Adolfo Suárez miste als minister van Informatie en Toerisme. Dat had Carrero er niet doorheen kunnen slepen, maar al met al pakte de kabinetsformatie niet ongunstig uit voor de hervormers.

Aan de vooravond van het overlijden van Franco

Geen minister dus en werkloos. Suárez koos voor de zakenwereld in de wetenschap dat er in de toeristische sector goud te verdienen viel, met name door deel te nemen aan ontwikkelingsprojecten. Het gezin verhuisde naar een chique wijk van Madrid: de Puerta de Hierro, waar veel kopstukken uit regeringskringen woonden en waarmee Suárez zijn status trachtte te verhogen. Want, zo redeneerde hij: ik werd geen minister omdat ik 'er niet bij hoorde'. Met de aankoop van een prestigieuze Mercedes Benz cabriolet, wit en met het nummerbord 700.000, zette hij zijn pogingen om geaccepteerd te *Empresa Nacional de Turismo* worden door de elite extra kracht bij. In juni 1973 werd Suárez benoemd tot voorzitter van de *Empresa Nacional de Turismo* (ENTURSA) en van de Comisión del Turismo van het vierde nationale ontwikkelingsplan. Toch ging zijn hart uit naar de politiek waarmee hij nog altijd verbonden was door zijn herverkiezing als procureur voor Ávila in de Cortes, wat hem de mogelijkheid bood om zijn collega's te spreken en kennis te maken met hoge regeringsfunctionarissen zoals de vicepremier en minister-secretaris generaal van de Movimiento, Torcuato Fernández-Miranda, een vertrouweling en adviseur van Juan Carlos. Intussen was duidelijk dat met de groeiende onzekerheden rond 'het biologisch moment' premier Carrero Blanco geen kant uitkon. Maar alles werd op zijn kop gezet toen december 1973 de ETA een bomaanslag pleegde die een eind maakte aan het leven van Carrero Blanco, nauwelijks zes maanden na zijn benoeming tot premier. De dagen erna heerste er enorme verwarring over wie Carrero zou opvolgen, wat illustreerde dat het franquisme in staat van ontbinding verkeerde. Geadviseerd door zijn vrouw benoemde de vermoeide dictator de conservatieve Carlos Arias tot premier die een kabinet formeerde waarin nauwelijks volgelingen van het tandem Carrero-Rodó voorkwamen. Adolfo Suárez ontbrak natuurlijk ook. De blauwhemden overheersten. Voor het laatst, zo zou blijken.

Luis Carrero Blanco
1904 - 1973

Op 9 juli 1974 werd Franco opgenomen in het ziekenhuis wegens een aderontsteking en nam prins Juan Carlos de functie van interim-staatshoofd op zich. Dat duurde niet lang, want een week of zes later verliet Franco het hospitaal die voor de televisie verklaarde genezen te zijn.

Begin maart 1975 vond een kabinetswijziging plaats, waarbij Fernando Herrero Tejedor de post kreeg toebedeeld van Minister-Secretaris-generaal van de Movimiento. Herero aarzelde niet en benoemde Suárez tot vicesecretaris, voor velen een verrassing. Dit duo stelde zich ten doel om de *asociaciones políticas* (politieke verenigingen) nieuw leven in te blazen. Deze asociaciones vertegenwoordigden diverse stromingen binnen de franquistische beweging waaronder de zogeheten 'bunker', een gezelschap van ultraconservatieven, dat vlak voor en na de dood van Franco alles in het werk stelde om hervormingen tegen te houden. Een gematigde asociación was de *Unión del Pueblo Español* (UDPE), die gestimuleerd werd door Herrero. In april 1975 volgde de benoeming van Suárez tot lid van de Consejo del Reino (Rijksraad) die voorgezeten werd door Torcuato Fernández-Miranda. Deze raad was geschoeid op corporatistische leest en diende de Caudillo van advies.

Het overlijden van Herrero in juni 1975 betekende voor de hervormingsgezinden een enorme tegenslag en tot overmaat van ramp werd niet Suárez tot zijn opvolger benoemd, maar José Solís die vijf jaar na de Matesa affaire weer terugkeerde op deze belangrijke post. Suárez verloor zijn positie als vicesecretaris en moest genoegen nemen met de rol van regeringsafgevaardigde bij Telefónica. Vanaf dat moment ontplooidde Suárez intensief activiteiten binnen de UDPE die hij beschouwde als een solide achterban. De UDPE stond onder aanvoering van Adolfo een beleid voor van continuering van het systeem in combinatie met de monarchie.

Minister en premier

In de ochtend van 20 november 1975 overleed de dictator en 's middags werd de prins Juan Carlos uitgeroepen tot koning van Spanje als Juan Carlos I. Op dat moment had Juan Carlos heel weinig speelruimte voor veranderingen. De koning kon de door hem geminachte Carlos Arias niet zomaar ontslaan. Met de benoeming van Torcuato Fernández-Miranda tot voorzitter van de Cortes dacht Arias een slag te hebben geslagen, maar daarin vergiste hij zich. In feite tekende hij daarmee zijn politieke doodvonnis, want het was Fernández-Miranda die Arias ertoe wist over te halen secretaris-generaal van de Movimiento Solís te vervangen door Adolfo Suárez die daarmee een stevige positie veroverde in het kabinet.

Begin maart 1976 speelden zich heftige taferelen af in Vitoria, waar demonstraties van arbeiders uiteen werden geslagen met doden en tal van gewonden als gevolg. Manuel Fraga, de toenmalige minister van Binnenlandse Zaken en voorzitter van de Nationale Raad van de Movimiento, was op bezoek in Duitsland en het was Suárez die als plaatsvervanger de verantwoording op zich nam om te orde te herstellen. Vanuit zijn positie binnen de Movimiento hield Adolfo een ingreep van het leger tegen dat de staat van oorlog wilde afkondigen. Met zijn optreden oogstte Adolfo veel lof, ook van de koning.

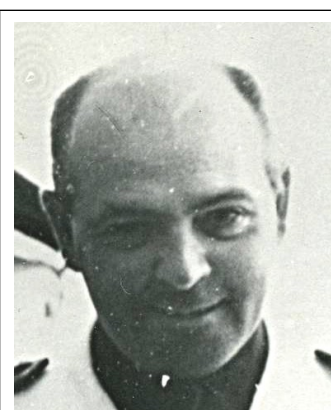
Niet lang daarna viel er een plaats open onder de permanente leden van de Nationale Raad van de Movimiento en stortte Suárez zich in een risicovol avontuur. De vacature werd opgeëist door de markies van Villaverde en Adolfo stelde zich tegenkandidaat. Arias, die zich zeker waande van de overwinning van de markies, drong er bij Suárez op aan zich terug te trekken, maar die hield vol op gevaar af bij verlies af te moeten aftreden als minister. Adolfo won royaal. Het was een belangrijke testcase voor zijn verdere carrière.

In juni 1976 lag er een belangrijke wet voor ter behandeling in de Cortes. De zogeheten *Ley del Derecho de Asociación Política* (wet op het recht van politieke samenwerkingsverbanden). Adolfo Suárez nam de taak op zich om deze wet namens de regering te verdedigen. Geholpen door een schare

medestanders bereidde hij een toespraak voor die klonk als een klok en vooral befaamd is geworden vanwege de uitspraak: 'we gaan de politieke normaliteit verheffen tot dat wat op straat als normaal wordt beschouwd', een uitspraak die in tal van binnenlandse en buitenlandse kranten werd geciteerd. Het leverde hem een staande ovatie op. De wet werd aangenomen met 338 stemmen voor, 91 tegen en 24 onthoudingen. Maar aanvullende hervormingen werden getorpedeerd, zeer tegen de zin van de koning. Hij ontbood premier Carlos Arias op het paleis, bedankte hem voor zijn bewezen diensten, waarna de procedure in werking werd gesteld om een voordracht van drie kandidaten te formeren door de Rijksraad.

Torcuato Fernandez-
Miranda
1915 - 1980

José Solís Ruiz
1913 - 1990
Foto: Museo del Ejército
de España

Deze procedure bestond uit een ingewikkelde stemming die op 3 juli uiteindelijk een trio opleverde waarvan Suárez deel uitmaakte. Diezelfde dag werd Adolfo ontboden op het koninklijk paleis waar Juan Carlos I hem verzocht het ambt van premier op zich te nemen en een kabinet samen te stellen.

De moeilijke weg naar democratie

Toen Adolfo Suárez begon aan de samenstelling van zijn kabinet becroop hem al snel het gevoel dat zijn oude collega's hem het liefst pootje wilde lichten, want vrijwel niemand van hen wilde een ministerspost aanvaarden. Uitzondering was Alfonso Osorio die in het vorige kabinet de Presidencia (AZ) bestierde en onder Suárez behalve deze post tevens de rol kreeg toebedeeld van vicepremier. Osorio en ook de koning waren Suárez behulpzaam bij het zoeken van geschikte kandidaten. Kandidaten die de nieuwe premier veelal maar nauwelijks kende. Belangrijk was dat de koning Marcelino Oreja over wist te halen de post van Buitenlandse Zaken te aanvaarden. Oreja maakte deel uit van een groep van christendemocraten, de zogeheten Tácito, die al in de periode van Franco's dictatuur was opgericht en ernaar streefde om tijdens het transitieproces de christelijke waarden veilig te stellen. Suárez hechte er belang aan om personen uit deze beweging aan zich te binden. De premier kreeg veel kritiek over zich heen, onder andere van Ricardo de la Cierva, de hofhistoricus van Franco, die uitriep: 'Wat een vergissing, wat een immense vergissing!' Maar enkele jaren later bekleedde diezelfde De la Cierva tijdelijk de post van Cultuur in het derde kabinet Suárez.

Het eerste kabinet Suárez werd ingezworen op 8 juli 1976 en niet lang daarna begon de kritiek op Suárez te verflauwen, niet in het minst omdat hij via de televisie aan het volk liet weten dat hij - als iemand niet betrokken was geweest bij de Burgeroorlog - ernaar streefde: 'dat toekomstige regeringen de vrucht zullen zijn van de vrije wil van de meerderheid van het Spaanse volk' en dat 'het Spaanse volk heer en meester zal zijn over zijn toekomst'. Al op 16 juli kondigde Suárez aan dat op termijn aan alle politieke gevangenen amnestie zou worden verleend en dat hij medio 1977 algemene verkiezingen wilde uitschrijven.

Suárez' pogingen om Spanje om te vormen tot een democratie vanuit het dictatoriale, franquistische staatsbestel werd wel beschouwd al de kwadratuur van de cirkel, want hoe kun je de uit de koker van Franco gekomen zijnde Cortes ertoe brengen een wet te accepteren - de zogeheten *Ley de la Reforma Política* - die impliceerde dat zij zichzelf zou opheffen?

Op 10 september begon Suárez zijn offensief en lichtte in een redevoering voor de televisie de bedoelingen van de hervormingswet toe aan het volk. Daarmee oogstte hij

onder de leiders van de oppositie weinig lof. Zij verweten hem dat hij geen enkele poging had gedaan om over het wetsontwerp met hen te onderhandelen. Maar Suárez had nadrukkelijk ervoor gekozen om de wet door de bestaande kanalen te loodsen, wat hem de samenwerking kon opleveren met de instituties van het oude regime. Een belangrijke stap daarin was het zich

verzekeren van de steun van de strijdkrachten en dat lukte middels een hecht doortimmerde redevoering tijdens een speciale bijeenkomst waarvoor hij de legerhanden op elkaar kreeg. Heet hangijzer voor de militairen was het eventuele voornemen van de regering om de communistische partij de *Partido Comunista de España* (PCE) te erkennen. Vooralsnog liet Suárez doorschemeren dat hij dat pas zou doen na de algemene verkiezingen voor de Cortes die tot taak zou krijgen een nieuwe grondwet voor te bereiden (Legislatura Constituyente). Ook het winnen van het vertrouwen van de oppositie kreeg de nodige aandacht, waarbij de band die Suárez wist op te bouwen met Felipe González, de jonge secretaris-generaal van de socialistische *Partido Socialista Obrero Español* (PSOE) een bijzondere plaats innam. Zij spraken openhartig over de weg die gegaan moest worden en deelden hun belangstelling voor film. Carmen Díez de Rivera, de kabinetschef van Suárez, tekende aan in haar dagboek: 'Ze houden allebei van films. Dat verbaast me niet. Ze lijken erg op elkaar'.

Aan de vooravond van de behandeling van de Ley de la Reforma Política door de Cortes moest de regering de nodige weerstanden overwinnen. De eerste was een onderhuids dreigement der militairen, dat werd ingeleid door het aftreden van de minister van Defensie en vicepremier, generaal Fernando de Santiago die het fundamenteel oneens was met de voorgenomen hervormingen. Hij werd vervangen door de chef van de generale staf, generaal Manuel Gutiérrez Mellado, een medestander van Suárez, maar niet voorkomen kon worden dat generaal Iniesta Cano, prominent lid van de bunker, een open brief publiceerde in een rechts blad gericht aan de afgetreden minister waarin hij Santiago een open doekje gaf voor diens 'wijze en zuivere les' in patriottisme. Het riekte naar insubordinatie en de regering ondernam stappen om beide generaals op een zijspoor te zetten. Een tweede moeilijk te nemen horde was het overtuigen van de Nationale Raad van de Movimiento die schoorvoetend akkoord ging en een rapport afleverde dat droop van de scepsis. Maar daarna was de weg vrij voor behandeling in de Cortes die voorafgegaan werd door bestudering van de wet in een voorbereidingscommissie waarvoor door de voorzitter van de Cortes, Torcuato Fernández-Miranda, betrouwbare leden werden voorgedragen.

Intussen waren cruciale onderhandelingen begonnen tussen de regering en een groep van parlementariërs die zich verenigd hadden in de Alianza Popular (AP, de voorloper van de in 1989 opgerichte Partido Popular) en die onder leiding stond van Manuel Fraga. Het was een machtige groep van zo'n tweehonderd afgevaardigden die de hervormingsvoorstellen konden blokkeren. Het liep goed af voor Suárez. De AP overwoog mee te doen aan de verkiezingen en probeerde in de onderhandelingen een electoraal systeem eruit te slepen dat hen zoveel mogelijk zou bevoordelen. De regering hield vast aan het principe van evenredige vertegenwoordiging, maar beloofde dat later te willen aanpassen in de richting van een districtenstelsel, een voorstel dat door de AP werd aanvaard.

Op 18 november 1976 - nauwelijks een jaar na het overlijden van Franco - was het woord aan de Cortes die de Ley de la Reforma Política aannam met een overweldigende meerderheid van 435 stemmen voor, 59 tegen en 13 onthoudingen. In feite had de van origine franquistische Cortes harakiri gepleegd.

Suárez kon opgelucht ademhalen, vooral nadat op 15 december de Spaanse bevolking bij referendum met 94% stemmen voor (bij een deelname van 77%) de wet bekrachtigde. Begin januari 1977 nam de premier zijn intrek in het Moncloapaleis dat voordien gebruikt werd als onderkomen voor hoge gasten.

De legalisering van de PCE

De snelheid waarmee Suárez de Ley de la Reforma Política geaccepteerd wist te krijgen had de hele wereld verbijsterd. En nu hij voelde dat er groot verzet was tegen de legalisering van de PCE, besloot hij een sprong voorwaarts te maken. Een sprong

Santiago Carillo (I) en Adolfo Suárez

die zelfs voor vicepremier Osorio een gevaarlijk waagstuk was. Dat besluit nam Suárez toen publiekelijk bekend was geworden dat de leider van de PCE, Santiago Carillo, uit zijn ballingschap was teruggekeerd en zich incognito had gevestigd in Madrid.

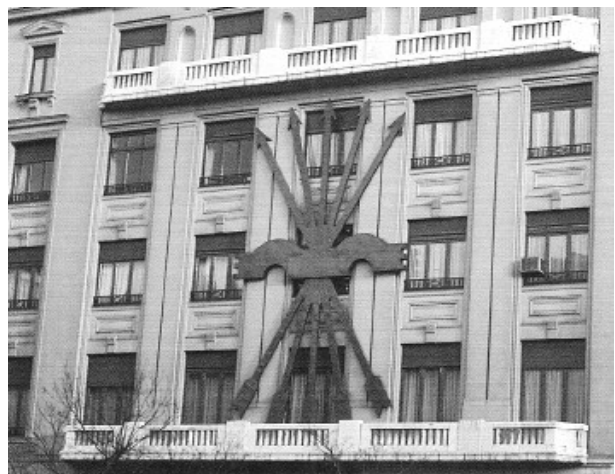
Aan de vooravond van het referendum ontvoerde de antikapitalistische terreurgroep

GRAPO (Grupos de Resistencia Antifascista Primero de Octubre) de chef van de generale staf en eiste vrijlating van meer dan twintig gevangenen die veroordeeld waren voor terrorisme. De oppositie veroordeelde deze actie scherp, maar extreem rechts suggereerde dat de GRAPO een soort van gewapende tak was van de PCE. Vlak na het referendum was het weer raak. Op 23 december schoten extreem rechtse pistoleros een studente dood die deelnam aan een manifestatie en de dag erna ontvoerde GRAPO opnieuw een hoge militair. Toppunt was de schietpartij door rechtse terroristen op een groep van advocaten waarbij doden en gewonden vielen. Een maand later schoten leden van de GRAPO vier agenten van de zekerdienst dood. 'Iemand is bezig een militaire staatsgreep te provoceren', zo vertelde Suárez zijn vicepremier Osorio. De premier vreesde voor zijn familie en er werden stringente veiligheidsmaatregelen genomen.

Vier weken na dit incident maakte de PCE op vriend en vijand een enorme indruk met een waardige manifestatie tegen de terreur die zij hield in het centrum van Madrid. Dat ontlokte de toenmalige vicesecretaris-generaal van de Movimiento de uitspraak dat: 'het onmogelijk was niet te erkennen dat de PCE een indrukwekkende voorbeeld gegeven had van organisatie, discipline en orde'. Waaraan hij toevoegde dat: 'op een of ander manier velen beginnen te denken dat de partij en de vrouwen en mannen die er lid van zijn, gelegaliseerd dienen te worden'. Daar dacht Suárez ook zo over.

Toen Suárez in september 1976 de militairen verzekerde dat legalisering van de PCE niet aan de orde was, deed hij dat verwijzend naar de statuten van die partij die dat onmogelijk maakten. Maar kort daarna nam de PCE nieuwe statuten aan waarin tal van scherpe ideologische kantjes waren afgeslepen en waarmee legalisering wel degelijk mogelijk werd. Opiniepeilingen in maart 1977 wezen uit dat voorstanders van legalisering in de meerderheid waren: 45% om 25%. Kort daarvoor had Suárez een geheime ontmoeting met Santiago Carillo die in vriendschappelijke sfeer plaatsvond. Suárez maakte daarop een royaal gebaar door zijn goedkeuring te hechten aan de organisatie van een bijeenkomst van secretarissen-generaal van de Franse, Italiaanse en Spaanse communistische partijen. Het ijs was gebroken.

Een mijlpaal in de ontmanteling van het franquisme betekende de opheffing van het Secretariaat-generaal van de Movimiento die vier decennia de enige politieke partij was geweest in Spanje. In de nacht van 7 op 8 april verdween het enorme embleem van de Movimiento, gevormd door de *Yugo y Flechas* (Juk en Pijlen), van de gevel van het hoofdkantoor. En het was op dat moment dat Suárez besloot per decreet de legalisatie van de PCE te realiseren. Daaraan lag een intelligente strategische overweging ten grondslag. In de eerste plaats hield hij rekening met de mogelijkheid dat de communisten de voortgang van het democratiseringsproces zouden kunnen boycotten door erop te wijzen dat de verkiezingen van juni een schijnvertoning zouden zijn. Dat zou wellicht kunnen leiden tot een afwijzing door de gehele oppositie van het transitieproces.

Maar Suárez had ook te maken met de afwijzende houding van de PSOE jegens legalisering van de PCE. Suárez redeneerde als volgt: als de PCE wordt gelegaliseerd, dan neemt zij deel aan de verkiezingen en kan de PSOE het zich niet permitteren niet aan de verkiezingen deel te nemen omdat de PCE dan vrij spel zou hebben. Maar Suárez wilde de PCE niet slechts legaliseren uit strategische overwegingen. Hij was er oprecht van overtuigd dat het beter was de communisten te incorporeren in het nieuwe politieke stelsel, dan ze erbuiten te laten. Op zaterdag 9 april was het zover en werd de PCE ingeschreven in het kiesregister.

De verkiezingen van 15 juni 1977

Wat Suárez nodig had om deel te nemen aan de eerste democratische verkiezingen sinds de dood van Franco, was een partij. Een partij die naar zijn mening het midden moest opzoeken tussen de AP van Manuel Fraga en de PSOE van Felipe González. Het werd de *Unión de Centro Democrático* (UCD), een samenklontering van vijftien christendemocratische, liberale, sociaal-democratische en regionale partijtjes, die haar steun toezegden aan de politiek van premier Suárez. Adolfo wist zeker dat de deelname van de PCE aan de verkiezingen de winst van de PSOE binnen de perken zou houden en voor de rest rekende hij op het doorslaggevend effect dat zijn televisieoptreden zou hebben op het electoraat. De eerste peilingen wezen niet op een groot succes voor de UCD, maar Suárez' televisieoptreden deed wonderen. In dezelfde presidentiële stijl waarmee Kennedy in 1960 - gebruik makend van de televisie - Nixon versloeg, wist Suárez de kiezer voor zich te winnen. Hij vroeg het Spaanse volk op hem te stemmen om zijn taak te kunnen volbrengen. Het werkte: de uitslag was: UCD 165 zetels, PSOE 118, PCE 20 en AP 16. Er werd gespeculeerd op een coalitieregering, maar Suárez formeerde een kabinet dat louter uit UCD ministers bestond, met uitzondering van de onafhankelijke luitenant-generaal Manuel Gutiérrez Mellado op Defensie die tevens eerste vicepremier werd.

Naar consensus en een nieuwe grondwet

Rond 1920 klaagde de filosoof José Ortega y Gasset over het gebrek onder Spaanse politici aan bereidheid tot het sluiten van compromissen. Daarvan was ook de latere president van de Tweede Spaanse Republiek, Manuel Azaña, overtuigd die opmerkte dat dit gebrek een solide opbouw van de republiek in de weg stond. Zij hadden gelijk. In 1931 verklaarde een republikeinse minister dat hij geen overeenkomsten meer wilde sluiten met zijn rechtse tegenstrevers: 'als zij een burgeroorlog willen, laat ze hun gang gaan'. Het was de apotheose van een eeuwenlange reeks van twisten, opstanden, burgeroorlogen en ballingschappen die Spanje hadden geteisterd. Ten tijde van de Restauratie van de monarchie na de val van de Eerste Spaanse Republiek in 1874, werd het sluiten van compromissen zelfs als pervers beschouwd. Maar na de gruwelijke Burgeroorlog en zesendertig jaar dictatuur was het klimaat veranderd. Suárez beseftte heel goed dat voor verzoening tussen de partijen die in de Burgeroorlog elkaar te lijf waren gegaan een algemene amnestie broodnodig was en dat er tevens een begin gemaakt moest worden met het sluiten van overeenkomsten tussen de diverse politieke partijen om de economie van Spanje uit het slop te trekken.

Het begrip consensus bestond in feite niet in het Spaans-politieke taalgebruik, maar na de langdurige periode van tweespalt groeide de notie van consensus, een notie die voelbaar was tijdens de opening van de democratisch gekozen Cortes door de koning in juli 1977. Suárez herinnerde zich dat moment als het mooiste uit zijn carrière: in het paleis van de Cortes kwamen partijen samen die elkaar hadden bestreden en die zich nu bereid toonden tot verzoening en het bereiken van consensus. Een consensus die leidde tot het aannemen van de *Ley de Amnistía* (die voorzag in een ruimhartige amnestie) op 14 oktober, waarbij alleen de AP zich onthield van stemming.

Een jaar later, op 31 oktober 1978, nam de Cortes met ruime meerderheid de nieuwe grondwet aan. Alleen Baskische partij *Partido Nacionalista Vasco* (PNV) en enkele leden van de AP onthielden zich stemming of stemden tegen. Restte nog de bekrachtiging van de grondwet door middel van een referendum dat plaatsvond op 6 december. Bijna 90% stemde voor bij een opkomst van 67%. Drie jaar na het overlijden van de Caudillo was het onmogelijke gepresteerd.

Naschrift

Adolfo Suárez won met zijn UCD de algemene verkiezingen van maart 1979, maar bij de in april gehouden gemeenteraadsverkiezingen kwamen de linkse partijen sterk naar voren in de grote steden die vanaf dat moment geregeerd werden door burgemeesters van de oppositiepartijen. Er volgde een moeilijke periode die op 29 januari 1981 uitmondde in het aftreden van Suárez als premier en als voorzitter van zijn partij. Koning Juan Carlos I verleende hem de titel van duque de Suárez (hertog van Suárez) als dank voor zijn rol in het transitieproces. Daarmee werd Suárez opgenomen in de zogeheten Grandeza, de hoogste Spaanse adelstand. In 1982 verliet Suárez de UCD en richtte hij een nieuwe partij op, de Centro Democrático y Social (CDS).

Tijdens de algemene verkiezingen in oktober van dat jaar werd Suárez verkozen als afgevaardigde van Madrid, een zetel die hij wist te behouden totdat in 1991 zijn partij bij de gemeenteraadsverkiezingen slechte resultaten boekte en hij zich definitief terugtrok uit de politiek. In 1996 werd aan Suárez de *Premio Príncipe de Asturias de la Concordia* toegekend als waardering voor zijn bijdrage aan de democratie. Nadat zijn vrouw Amparo overleden was in 2001, werd in 2005 bekend gemaakt dat Suárez al twee jaar leed aan de ziekte van Alzheimer en zich niet meer kon herinneren dat hij ooit premier van Spanje was geweest. Twee jaar later, bij de herdenking van de dertigste verjaardag van de eerste democratische verkiezingen in Spanje na de dictatuur, benoemde de koning hem tot ridder in de Insigne Orden del Toisón de Oro (Ridder in de orde van het Gulden Vlies), een onderscheiding die door Suárez' zoon in ontvangst werd genomen. Adolfo Suárez overleed op 23 maart 2014 op 81 jarige leeftijd.

Bron: Fuentes, J. F., Adolfo Suárez, Biografía Política. Editorial Planeta, Barcelona 2011

12 april 2018